

**Aktiviti Dan Fungsi Surau Sekolah Dalam
Pengajaran Dan Pembelajaran Pendidikan Islam
Di Sekolah-Sekolah Menengah**

oleh

**Ab. Halim Tamuri, Shahrin Awaluddin &
Tajul Ariffin Nordin**
Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRAK

Tujuan utama kertas kerja ini adalah membentangkan satu penyelidikan yang berkaitan dengan kefungsian surau sekolah dalam pengajaran dan pembelajaran Pendidikan Islam dan juga dalam aspek pembangunan insan. Kajian ini adalah berbentuk "exploratory research" bertujuan untuk mencari maklumat tentang penggunaan surau-surau sekolah berdasarkan maklum balas dari pelajar-pelajar. Secara lebih terperinci, kajian adalah untuk meninjau tahap penggunaan surau-surau sekolah berdasarkan kepada persepsi pelajar-pelajar; mengkaji tahap keperluan fizikal dan kemudahan prasarana surau-surau di sekolah; mengenal pasti aktiviti-aktiviti yang dilaksanakan di surau-surau sekolah, dan mengkaji penglibatan warga sekolah di dalam aktiviti surau sekolah. Dua jenis instrument digunakan dalam kajian ini iaitu borang soal selidik pelajar dan senarai semak surau. Kajian ini telah melibatkan 523 pelajar-pelajar tingkatan empat dari 17 buah sekolah-sekolah di negeri Selangor. Sebanyak 19 buah surau sekolah juga dikaji oleh penyelidik.

1. PENDAHULUAN

Hubungan antara masjid dengan pendidikan dalam Islam amat sehati dan tidak boleh dipisahkan. Semenjak zaman permulaan Islam lagi penyebaran ilmu dan pendidikan bermula dari masjid. Semasa perkembangan keagungan Islam, bermula dari zaman Nabi Muhammad saw sehingga zaman khilafah Islamiah (Umayyah-Usmayah), telah banyak masjid telah didirikan bagi tujuan pendidikan kepada masyarakat Islam di samping peranannya sebagai pusat ibadah, pentadbiran dan kemasyarakatan. Sistem pendidikan Islam telah menjadikan masjid sebagai pusat pendidikan yang utama. Contoh paling jelas ialah Universiti Al-Azhar iaitu universiti tertua dalam sistem pendidikan Islam yang berasaskan kepada pendidikan masjid.

Keadaan yang sama juga wujud di Asia Tenggara dimana masjid menjadi pusat utama dalam sistem pendidikan Islam bagi masyarakat Islam setempat. Di samping itu, pengajian pendidikan Islam juga berlaku di rumah-rumah tok-tok guru di mana ibu bapa menghantar anak-anak mereka untuk mempelajari asas-asas Islam. Sistem ini semakin berkembang dan bilangan pelajar juga semakin bertambah. Keadaan ini menyebabkan

masyarakat setempat mengambil usaha untuk mendirikan surau yang berhampiran dengan rumah tuan-tuan guru bagi memudahkan proses pengajaran dan pembelajaran berlangsung (Abdullah, 1989). Surau-surau ini menjadi pusat pengajian agama serta ibadah masyarakat setempat, dan di samping itu juga ianya menjadi pusat kemasyarakatan. Maka, surau atau musolla yang saiznya lebih kecil daripada masjid mempunyai hubungan yang sangat penting dengan perkembangan pendidikan Islam di Malaysia.

Perkembangan dalam pendidikan Islam telah memberi kesedaran kepada keperluan pembinaan tempat bagi pelajar-pelajar menunaikan solat di waktu persekolahan. Hampir semua sekolah di Malaysia, khususnya sekolah-sekolah di bawah bantuan kerajaan, yang mempunyai pelajar-pelajar Islam mempunyai surau atau musolla mereka sendiri. Kemudahan surau ini membolehkan pelajar-pelajar menunaikan tanggungjawab mereka sebagai seorang Islam di samping melaksanakan aktiviti-aktiviti keagamaan di sekolah.

2. DEFINISI DAN KONSEP SURAU SEKOLAH

Secara umumnya, menurut Abdullah (1989), surau adalah tempat ibadat yang lebih kecil daripada masjid dan tidak digunakan untuk sembahyang Jumaat dan ianya sering digunakan untuk belajar agama. Surau di sekolah pula telah didefinisikan oleh Kementerian Pendidikan (1989) sebagai tempat melaksanakan ibadat sembahyang dan menjalankan kegiatan amali pendidikan Islam untuk menanamkan semangat mencintai agama dan menghayati ajaran Islam serta ruh persaudaraan Islam di kalangan guru-guru dan murid-murid Islam.

Dalam tahun 1998, Kementerian Pendidikan telah memberikan definisi surau yang lebih terperinci. Dalam definisi yang diberikan, surau ialah “satu bangunan yang terpisah daripada bilik darjah dan terletak dalam kawasan sekolah, digunakan untuk bersembahyang dan kegiatan Pendidikan Islam oleh seluruh warga sekolah. Perbezaan dengan musolla pula adalah pada aspek pembinaan bangunan dimana musolla didefinisikan sebagai bilik sembahyang yang dibina bersambung dengan bangunan sekolah”. Dapat difahami bahawa surau adalah bangunan tersendiri yang terpisah dengan bangunan sekolah dan digunakan guru-guru dan murid-murid untuk tujuan ibadah, pelaksanaan dan aktiviti-aktiviti Pendidikan Islam di sekolah. Definisi surau dalam kajian ini merangkumi juga tempat sembahyang /musolla kerana surau dan musolla mempunyai fungsi atau peranan yang sama di sesebuah sekolah. Ciri utama yang membezakan antara surau sekolah dan musolla sekolah ialah aspek pembinaannya. Surau sekolah dibina berasingan dari bangunan sekolah manakala musolla sekolah pula dibina secara bersambungan atau menjadi salah satu di bilik-bilik bangunan sesebuah sekolah.

Di peringkat awal, pekeliling Kementerian Pelajaran 9hb September 1976 (Bil. 9A/1976) telah menggariskan beberapa langkah yang perlu diambil oleh pihak sekolah bagi menyediakan kemudahan tempat sembahyang bagi pelajar-pelajar Islam di sesebuah sekolah rendah atau menengah bantuan kerajaan. Sebelum pekeliling ini, pihak sekolah tidak dipertanggungjawabkan untuk menyediakan kemudahan tempat sembahyang

kepada pelajar-pelajar. Berdasarkan pekeliling ini, guru-guru besar perlu menyediakan tempat sembahyang jika jumlah murid-murid Islam sesebuah sekolah itu mencapai jumlah lima belas orang atau lebih. Pekeliling itu telah memberikan garis panduan serta tindakan yang perlu dilaksanakan oleh guru-guru besar iaitu:

(i) Bagi membolehkan murid-murid Islam berlatih sembahyang dan menunaikannya ketika tidak sempat di rumah, tiap-tiap gurubesar sekolah rendah dan menengah bantuan penuh yang berkenaan, atas budibicaranya dan tanpa melibatkan kewangan dari Kementerian Pelajaran, diminta berikhtiar memperuntukkan suatu tempat yang sesuai untuk dijadikan tempat sembahyang serta mengadakan kemudahan-kemudahan berkaitan dengannya. Tempat sembahyang ini boleh jadi bilik darjah atau dewan atau pun bangunan khas.

(ii) Sekiranya sekolah itu berhampiran dengan masjid atau surau, guru besar sekolah berkenaan bolehlah berunding dengan pihak berkuasa masjid atau surau itu untuk mendapat kebenaran menggunakannya bagi murid-murid sekolah untuk mengerjakan sembahyang

(iii) Sejauh mana yang boleh dipraktikkan, latihan sembahyang bagi murid-murid sekolah rendah hendaklah di atur sebegitu rupa supaya tiap-tiap murid beragama Islam benar-benar mahir mendirikan sembahyang dan bagi murid-murid sekolah menengah pula digalakkan mana-mana yang tidak sempat menunaikannya di rumah supaya bersembahyang di situ.

Berdasarkan pekeliling ini, pihak pengurusan sekolah perlu menyediakan tempat sembahyang atau musalla bagi membolehkan pelajar-pelajar menunaikan sembahyang khususnya solat zohor dan asar. Peranan tempat sembahyang sebagai pusat kegiatan bagi melaksanakan aktiviti-aktiviti keagamaan sekolah tidak nyatakan secara jelas. Penumpuan latihan hanya diberikan di peringkat rendah manakala di peringkat menengah pelajar-pelajar hanya “digalakkan” untuk menunaikan di sekolah. Guru-guru besar juga perlu mencari sumber kewangan sendiri untuk membiayai surau-surau/tempat sembahyang di sekolah mereka dengan bantuan persatuan-persatuan ibubapa dan guru kerana tidak ada peruntukan khusus dari Kementerian Pelajaran yang boleh digunakan untuk pembinaan musalla atau surau sekolah.

Pembinaan tempat sembahyang sesebuah sekolah bergantung sepenuhnya kepada budibicara dan kesungguhan pentadbir sekolah dan sokongan dan persatuan ibubapa guru. Masalah kewangan adalah faktor utama yang menyebabkan kebanyakan surau-surau sekolah berkeadaan tidak sempurna dan kurang sesuai untuk menampung jumlah guru dan pelajar, khususnya semasa menjalankan aktiviti-aktiviti keagamaan. Dalam tahun 1989, Bahagian Pendidikan Islam (BPI) telah mengemukakan kertas kerja pembinaan/pembesaran surau-surau bagi sekolah menengah agama berasrama dan sekolah berasrama penuh Kementerian Pendidikan. Kertas kerja ini telah mencadangkan kriteria saiz surau bagi sekolah-sekolah tersebut serta keperluan-keperluan asas yang diperlukan bagi surau-surau tersebut.

Keperluan surau atau bilik sembahyang adalah amat penting kerana di dalam mata pelajaran Pendidikan Islam KBSM, aspek penghayatan dan amali telah menjadi salah satu komponen utama di dalam pelaksanaannya. Berdasarkan tinjauan yang dibuat, kebanyakan sekolah-sekolah baru yang didirikan dalam tempoh satu dekad lalu tidak menghadapi masalah pembinaan surau atau tempat sembahyang kerana ianya telah dimasukkan dalam pelan asal dan termasuk dalam peruntukan pembinaan sesebuah sekolah baru. Pada masa kini, semua sekolah-sekolah menengah yang mempunyai pelajar-pelajar dan guru-guru Islam telah menyediakan kemudahan surau atau tempat sembahyang bagi memenuhi keperluan dan pelaksanaan pendidikan Islam.

Tujuan utama pembinaan surau sekolah adalah untuk mengukuhkan pengajaran dan pembelajaran pendidikan Islam serta meningkat penghayatan Islam di kalangan para pelajar. Pengajaran dan pembelajaran Pendidikan Islam dalam kajian ini merujuk kepada Pendidikan Islam Kurikulum Bersepadu Sekolah Menengah (Tingkatan I – V). Ia merangkumi juga aktiviti formal dan informal, ko-kurikulum Pendidikan Islam dan juga sukatan Penilaian Perkara Asas Fardu Ain yang ada di semua sekolah-sekolah menengah.

Kementerian Pendidikan (1989) telah menetapkan bahawa surau-sarau sekolah bukan sahaja sebagai tempat pelajar untuk menunaikan sembahyang, tetapi lebih kepada untuk menjadi “Makmal Pendidikan Rohani”. Adalah diharapkan semua aktiviti yang berbentuk kurikulum dan ko-kurikulum dapat dilaksanakan di dalam surau sekolah bagi melaksanakan teori-teori yang diajar di dalam bilik darjah dan juga aktiviti-aktiviti pendidikan Islam. Fungsi utamanya ialah sebagai “tempat melaksanakan ibadat sembahyang dan menjalankan kegiatan amali pendidikan Islam untuk menanamkan semangat mencintai agama dan menghayati ajaran Islam serta membina ruh persaudaraan Islam di kalangan guru-guru dan murid-murid Islam” (BPI 1989). Fungsi ini dapat dihuraikan dengan lebih terperinci seperti berikut:

- i) Tempat ibadat sembahyang untuk murid-murid, guru-guru dan kakitangan sekolah yang beragama Islam
- ii) Tempat mengadakan latihan amali mengenai ibadat seperti mengambil wuduk, sembahyang, mandi mayat, bersuci dan lain-lain ibadat fardu ain
- iii) Tempat latihan membaca al-Quran, bertadarus dan khatam al-Quran
- iv) Tempat syarahan, ceramah dan kuliag agama terutama selepas sembahyang Maghrib dan Subuh bagi sekolah-sekolah yang berasrama
- v) Tempat mengadakan majlis-majlis hari kebesaran Islam seperti majlis Maulid Nabi, Israk Mikraj dan lain-lain
- vi) Tempat sembahyang Jumaat jika diperlukan

Surau mempunyai peranan yang amat besar dalam mencapai matlamat Pendidikan Islam untuk membentuk muslim yang berilmu, beriman, beramal salih dan berkeperibadian mulia ke arah melengkapkan diri serta bertanggung-jawab sebagai hamba dan khalifah Allah yang bertakwa. Dalam mata pelajaran Pendidikan Islam KBSM, pelajar-pelajar dan guru-guru telah diperuntukan 1 masa untuk amali dan 2 masa tambahan untuk memantapkan dan mengukuhkan penghayatan dan pengamalan Islam di kalangan para

pelajar. Terdapat tiga program yang telah diatur iaitu Program sembahyang berjemaah Zohor dan Asar, Program Khusus al-Quran dan Program Budaya Ilmu. Program amali solat dan aktiviti-aktiviti lain yang telah dirancang ini lebih sesuai dan mudah untuk dilaksanakan di surau-surau sekolah (BPI 1988). Di samping itu, kemudahan surau sekolah membolehkan guru-guru Pendidikan Islam untuk melaksanakan Penilaian Perkara Asas Fardu Ain (PAFA) dengan lebih sempurna kerana terdapat beberapa aspek yang perlu dinilai lebih sesuai untuk dilaksanakan di surau-surau sekolah seperti cara beristinjak, membersihkan diri, pakaian dan tempat dari najis, berwuduk, bertayammum, azan, iqamah, solat fardu dan solat jenazah (KPM 1994). Secara umumnya, pengajaran adalah proses penyampaian ilmu pengetahuan, latihan kemahiran, pembentukan sikap dan penerapan nilai-nilai mulia di dalam diri seseorang individu.

Berdasarkan perbincangan di atas dapatlah dirumuskan bahawa surau sekolah mempunyai peranan yang sangat penting khususnya di dalam proses pengajaran dan pengajaran Pendidikan Islam. Ia dapat memantapkan dan mengukuhkan lagi pelaksanaan pengajaran dan pembelajaran Pendidikan Islam di kalangan para pelajar. Surau-surau ini juga boleh menjadi pusat aktiviti atau program keagamaan khususnya yang berkaitan dengan Pendidikan Islam. Selain itu, ianya boleh menjadi pusat kegiatan persatuan pelajar-pelajar dan pusat hubungan masyarakat sekolah (guru-guru dan pelajar-pelajar). Surau-surau sekolah diharapkan menjadi pusat pendidikan dan penyampaian ilmu keagamaan bagi membentuk sahsiah pelajar Islam yang beriman, berilmu, berakhlak mulai dan sentiasa beramal salih.

3. METODOLOGI KAJIAN

Tujuan kajian ini adalah untuk melihat aktiviti-aktiviti dan fungsi surau dalam proses pengajaran dan pembelajaran pendidikan Islam. Sehubungan dengan itu, beberapa objektif telah ditetapkan untuk kajian ini iaitu untuk:

- a) Meninjau tahap penggunaan surau-surau sekolah berdasarkan kepada persepsi pelajar-pelajar
- b) Mengenal pasti aktiviti-aktiviti yang dilaksanakan di surau-surau sekolah
- c) Mengkaji penglibatan warga sekolah di dalam aktiviti surau sekolah

Kajian telah menggunakan dua instrumen iaitu:

- a) **Borang soal selidik** : Satu set borang soalselidik akan dibina untuk kajian iaitu soal selidik untuk pelajar-pelajar
- b) **Senarai Semak** : Satu set borang laporan pemerhatian akan dibina untuk menilai dan merekodkan data-data keadaan fizikal surau atau musolla sekolah

Kajian akan mengkaji persepsi pelajar-pelajar terhadap aktiviti dan fungsi surau sekolah mereka dalam pengajaran dan pembelajaran Pendidikan Islam. Kajian ini hanya akan memberikan tumpuan kepada surau di sekolah-sekolah menengah di bawah Kementerian Pendidikan Malaysia sahaja. Ianya tidak akan mengkaji fungsi surau-surau sekolah

rendah, sekolah-sekolah swasta dan sekolah menengah agama di bawah kelolaan kerajaan negeri.

Kesemua instrumen telah diuji rintiskan kepada 20 orang pelajar tingkatan empat di sebuah sekolah menengah yang terpilih di daerah Hulu Langat. Ujian kebolehppercayaan yang dijalankan untuk borang soal selidik ini telah menunjukkan alpha yang tinggi iaitu 0.7583. . Empat jenis sekolah di bawah Kementerian Pendidikan diambil untuk kajian ini iaitu sekolah berasrama penuh, sekolah menengah kebangsaan agama, sekolah menengah teknik dan sekolah menengah kebangsaan. Kajian ini telah melibatkan 523 pelajar-pelajar tingkatan empat dari 17 buah sekolah-sekolah di negeri Selangor yang dipilih secara rawak. (Rujuk Jadual 1) Selain itu, penyelidik juga telah menjalankan pemerhatian di 19 buah surau di sekolah-sekolah tersebut (terdapat 2 sekolah yang mempunyai dua buah surau) . Hanya sekolah-sekolah menengah yang mempunyai pelajar yang beragama Islam dan mempunyai kemudahan surau atau musolla diberi tumpuan. Data-data yang diperolehi melalui kajian ini dianalisa dengan menggunakan program *SPSS for Windows (Version 11.0)*. Data-data dari borang soal selidik dan pemerhatian akan dianalisa dengan menggunakan statistik diskriptif seperti peratus dan frekuensi.

4. DAPATAN KAJIAN

4.1 Kemudahan Fizikal surau sekolah

Secara umumnya, dapatan kajian (Rujuk Jadual 2) menunjukkan bahawa kebanyakan surau-sarau surau yang dinilai mempunyai kemudahan fizikal seperti tempat wuduk untuk lelaki dan perempuan, tap air, sistem perparitan, lampu, kipas, tingkap, pintu, karpet atau lantai mozek, rak buku, almari, al-Quran, buku-buku agama, poster-poster Islam, papan kenyataan, jam dan juga penunjuk waktu solat. Walau begitu, masih terdapat surau-sarau sekolah yang tidak mempunyai kemudahan yang sama seperti mihrab dimana terdapat 8 buah surau yang tidak mempunyai mihrab. Selain itu, hanya 3 buah surau sahaja yang mempunyai mimbar.

Pemerhatian yang dijalankan juga mendapati terdapat 9 buah surau yang tidak mempunyai kolah serta kemudahan tandas yang berhampiran dengan surau. Kesemua surau yang dikaji juga tidak dilengkapi dengan kemudahan alat pendingin hawa. Selain itu, penyelidik juga mendapati hanya 9 surau yang dikelilingi pagar dan satu darinya tidak mempunyai pintu yang sempurna. Terdapat 12 surau sekolah yang mempunyai beranda dan hampir kesemuanya mempunyai pintu yang sempurna. Dapatan juga menunjukkan terdapat 10 buah surau yang tidak menyediakan kemudahan rak kasut untuk para jemaahnya. Pemerhatian yang dijalankan juga menunjukkan hanya 5 buah surau yang menyediakan tabung derma kepada penggunaanya. Di samping terdapat empat buah sekolah yang tidak mempunyai alat pembesar suara dan tirai pemisah lelaki dan perempuan. 7 buah surau juga tidak mempunyai setor untuk menyimpan barang-barang kepunyaan surau. Kajian juga menunjukkan kebanyakan surau-sarau tersebut menyediakan kain, songkok dan juga telekong. Bagi kemudahan para jemaah, terdapat 11 buah surau yang mempunyai penunjuk waktu solat. Penyelidik juga mendapati kesemua surau-sarau sekolah tersebut tidak mempunyai kemudahan dapur untuk

memasak. Hanya 7 buah surau yang menyediakan ruang pejabat kepada guru-guru dan juga pelajar-pelajar bagi menjalankan aktiviti-aktiviti persatuan atau keagamaan di sekolah.

4.2 Tahap kualiti fizikal surau sekolah

Berdasarkan dapatan pemerhatian, (Rujuk Jadual 2) secara umumnya menunjukkan bahawa tahap keadaan fizikal surau-sarau sekolah yang telah dinilai adalah agak memuaskan. Kebanyakan kemudahan-kemudahan fizikal yang ada di sembilan belas buah surau-sarau didapati dalam keadaan baik dan berfungsi dengan sempurna. Hanya terdapat beberapa buah surau sekolah yang mempunyai kemudahan fizikal yang dikategorikan oleh pengkaji sebagai amat baik.

Namun begitu, pengkaji mendapati beberapa kemudahan fizikal di beberapa buah surau telah dikategorikan sebagai sederhana. Sebagai contoh, 4 buah surau mempunyai sistem perparitan yang kurang sempurna. Malah, terdapat juga tandas di lima buah surau sekolah yang kurang sempurna. Selain itu, kemudahan sejadah di empat buah surau dan almari di lima buah surau telah juga dikategorikan sebagai sederhana. Begitu juga dengan kemudahan kain dan telekung di lima buah surau yang didapati kurang sempurna. Beberapa aspek-aspek fizikal lain yang telah dinilai sebagai sederhana ialah tempat wuduk lelaki (2 surau), tempat wuduk perempuan (2 surau), tap air (3 buah surau), kolah (2 surau), karpet (2 surau), rak buku (2 surau), rak buku (2 surau), buku-buku agama (2 surau), pembesar suara (2 surau), papan kenyataan (3 surau), tirai pemisah (3 surau), setor simpanan barang (2 surau). Pada keseluruhan penilaian yang telah dibuat, aspek susunan peralatan di dalam lapan buah surau telah dikategorikan oleh pengkaji sebagai sederhana manakala 10 buah lagi telah dikelaskan sebagai baik.

Dapatan kajian juga menunjukkan terdapat juga beberapa surau yang mempunyai kemudahan fizikal yang tidak baik. Sebagai contoh, ada surau sekolah yang tidak mempunyai tap air dan pintu surau yang tidak sempurna. Disamping itu, ada juga surau sekolah yang mempunyai kemudahan kurang memuaskan seperti tempat wuduk lelaki dan perempuan, lampu dan kipas angin yang tidak berfungsi dengan sempurna, almari, rak buku dan rak kasut yang telah rosak dan juga poster yang tidak menarik.

4.3 Penglibatan pelajar dalam aktiviti pendidikan Islam di surau sekolah

Pelajar-pelajar telah memberikan maklumat balas tentang penglibatan mereka dalam aktiviti yang dijalankan di surau sekolah mereka. Dapatan kajian dalam Jadual 3 menunjukkan tiga aktiviti-aktiviti tertinggi yang diadakan di surau sekolah ialah sambutan Maal Hijrah, Maulid Rasul dan juga aktiviti-aktiviti gotong royong. Dalam aktiviti Maal Hijrah terdapat 39.0% pelajar menyatakan bahawa sambutan Maal Hijrah sering diadakan di surau sekolah mereka manakala 18.4% pula menyatakan kerap diadakan di surau sekolah mereka. Bagi sambutan Maulid Rasul pula, 42.1% pelajar menyatakan ia sering diadakan di surau sekolah mereka, manakala 18.2% menyatakan kerap diadakan di surau sekolah mereka. Terdapat 29.9% pelajar menyatakan bahawa aktiviti gotong royong

sering diadakan disurau sekolah mereka dan 23.2 peratus pula menyatakan aktiviti tersebut kerap juga diadakan.

Aktiviti yang paling kurang diadakan di surau-surau sekolah ialah Majlis Kenduri dimana terdapat hanya 3.4% pelajar menyatakan sering diadakan dan 5.7% sahaja yang menyatakan kerap diadakan. Antara aktiviti yang juga kurang diadakan ialah kelas mentafsir al-Quran dimana hanya terdapat 5.7% pelajar menyatakan ianya sering diadakan dan 9.8% yang menyatakan ia kerap diadakan. Selain itu, kelas menghafal al-Quran juga agak kurang aktif di surau-surau sekolah dimana hanya 8.2% pelajar yang menyatakan sering diadakan dan hanya 14.6% menyatakan kerap diadakan di surau-surau sekolah. Dengan membanding min setiap aktiviti, kita dapat membuat perbandingan penglibatan pelajar dalam aktiviti yang dijalankan di surau sekolah. Min yang tertinggi ialah 3.60 (Maal Hijrah), diikuti oleh 3.58 (Maulid Rasul), 3.52 (gotong rotong), 3.17 (Isra' Mikraj), 3.16 (Kelas PAFA), 3.04 (Nuzul Quran), 2.91 (Kelas membaca al-Quran), 2.66 (Majlis Ibadat Kurban), 2.44 (Kelas menghafal Quran), 2.21 (Kelas Mentafsir Quran) dan 1.78 (Majlis Kenduri).

Di samping itu, terdapat beberapa aktiviti-aktiviti lain yang diadakan di surau-surau sekolah. Sebagai contoh, 205 orang pelajar (39.2%), terutama mereka yang tinggal di asrama, yang menyatakan surau sekolah mereka juga digunakan untuk diskusi atau perbincangan kumpulan. Selain itu, seramai 107 pelajar (20.5%) menyatakan surau sekolah mereka mengadakan majlis bacaan Yassin dan juga Tahlil. 73 orang pelajar (14.0%) pula menyatakan surau sekolah ada mengadakan program sembahyang hajat khususnya apabila menjelang peperiksaan.

Pelajar juga telah diminta menyatakan solat lima waktu yang dilaksanakan di surau sekolah mereka secara berjamaah. Jadual 4 menunjukkan terdapat perbezaan di dalam kekerapan sembahyang lima waktu secara berjamaah di kalangan pelajar-pelajar di surau-surau sekolah mereka. Solat Zohor adalah sembahyang yang sering dilakukan secara berjamaah oleh pelajar-pelajar kerana peratus yang didapati adalah yang tertinggi iaitu 70.0%. Ini diikuti oleh solat Maghrib (52.6%), solat Isyak (51.3%) dan solat Asar (48.4%). Peratusan yang terendah ialah untuk solat Subuh dimana hanya 42.5% pelajar menyatakan mereka sering solat berjamaah di waktu Subuh di surau sekolah mereka.

4.4 Penglibatan warga sekolah dalam aktiviti pendidikan Islam surau sekolah

Pelajar juga telah diminta membuat penilaian tentang penglibatan warga sekolah dalam aktiviti-aktiviti pendidikan Islam di surau sekolah mereka. Dapatan kajian yang dalam Jadual 5 menunjukkan kepelbagaian persepsi pelajar terhadap penglibatan warga sekolah di dalam aktiviti-aktiviti yang dijalankan oleh surau sekolah mereka. Min yang tertinggi (4.55) ialah di kalangan pelajar dimana seramai 87.7% responden menyatakan pelajar kerap atau sering terlibat dengan aktiviti yang dijalankan. Ini diikuti min guru-guru pendidikan Islam (4.41) dimana 84.9% responden menyatakan guru pendidikan Islam mereka kerap atau sering terlibat dalam aktiviti yang dijalankan di surau sekolah. Guru-guru lain juga menunjukkan min yang agak tinggi (3.26) dimana 41.9% pelajar menilai guru-guru lain kerap atau sering terlibat di dalam aktiviti yang dijalankan. Min bagi

kakitangan pentadbiran sekolah juga agak tinggi (3.09) dimana 40.1% pelajar melihat mereka kerap atau sering terlibat di dalam aktiviti-aktiviti surau sekolah.

Pada persepsi pelajar, min penglibatan pengetua sekolah di dalam aktiviti yang dijalankan agak rendah (2.94) dimana hanya 34.6% pelajar menyatakan pengetua sekolah mereka kerap atau sentiasa terlibat di dalam aktiviti-aktiviti surau sekolah yang dijalankan. Min penglibatan yang diperolehi oleh kakitangan sekolah dan PIBG adalah rendah. Min bagi kakitangan sekolah ialah 2.33 manakala PIBG adalah 2.23. Pada pandangan pelajar hanya 14.9% kakitangan sekolah dan 14.2% PIBG yang kerap atau sering aktif di dalam aktiviti-aktiviti yang dijalankan. Min yang terendah (1.86) adalah dari masyarakat setempat dimana hanya 7.9% responden menyatakan masyarakat setempat kerap atau sering terlibat di dalam aktiviti-aktiviti surau sekolah mereka. Malah, ramai pelajar (42.3%) menyatakan tiada penglibatan dari masyarakat setempat di dalam aktiviti-aktiviti yang dijalankan.

5. PERBINCANGAN DAPATAN KAJIAN

5.1 Tahap keperluan fizikal dan kemudahan prasarana surau-sarau di sekolah.

Secara umumnya dapatan kajian menunjukkan surau-sarau yang dilawati oleh penyelidik berada dalam keadaan yang memuaskan. Kebanyakan surau-sarau tersebut berada di kawasan utama sekolah dan berada di kawasan yang strategik untuk pelajar-pelajar khususnya dan warga sekolah lain amnya. Dengan kata lain, kedudukan surau memudahkan mereka untuk menggunakannya. Selain itu, keluasan surau-sarau yang dibina juga adalah sesuai dengan jumlah pelajar sekolah dan boleh digunakan untuk pelbagai aktiviti. Ada juga surau sekolah yang digunakan untuk solat Jumaat. Kebanyakan bangunan surau sekolah juga dibina secara berasingan menepati garis panduan yang dikeluarkan oleh Kementerian Pendidikan Malaysia. Hanya dua buah surau yang dibina di dalam bangunan sekolah. Surau-sarau yang dibina ini telah mendapat peruntukan dari pihak kerajaan, sumbangan dan derma daripada orang ramai.

Dari aspek kemudahan atau prasarana yang disediakan, dapatan menunjukkan hampir kesemua surau mempunyai kemudahan yang sempurna seperti kipas angin, lampu, tempat wuduk, buku agama, sejadah, jam penunjuk waktu solat dan sebagainya. Hanya terdapat beberapa buah surau yang tidak mempunyai kemudahan yang asas seperti pagar, beranda surau tempat letak kasut dan juga mimbar. Kesemua sekolah tersebut juga tidak mempunyai alat pendingin hawa dan juga dapur. Dari aspek kualiti pula, dapatan pemerhatian secara umumnya menunjukkan bahawa tahap keadaan fizikal surau-sarau sekolah yang telah dinilai adalah agak memuaskan. Kebanyakan kemudahan-kemudahan fizikal yang ada di sembilan belas buah surau-sarau didapati dalam keadaan baik dan berfungsi dengan sempurna.

Terdapat beberapa buah surau sekolah yang mempunyai kemudahan fizikal yang dikategorikan oleh pengkaji sebagai amat baik. Ada juga beberapa buah surau yang kemudahan asasnya dikategorikan sebagai sederhana seperti sistem perparitan di empat buah surau, keadaan tandas di lima buah surau sekolah, kemudahan sejadah di empat

buah surau, almari di lima buah surau, kemudahan kain dan telekung di lima buah surau dan juga tempat berwuduk, dan setor simpanan barang.

Umumnya, susunan peralatan di di surau yang dikaji adalah memuaskan. Namun begitu, kajian juga menunjukkan masih terdapat juga beberapa surau sekolah yang tidak mempunyai kemudahan yang sempurna seperti tempat berwuduk yang tidak baik, lampu dan kipas angin yang tidak berfungsi, almari, rak buku dan rak kasut yang telah rosak dan juga poster yang tidak menarik.

5.2 Aktiviti-aktiviti yang dilaksanakan di surau-surau sekolah

Penilaian pelajar-pelajar terhadap aktiviti-aktiviti Pendidikan Islam menunjukkan aktiviti dijalankan di surau sekolah mereka. Tiga aktiviti tertinggi ialah Maal Hijrah, Maulid Rasul dan juga aktiviti-aktiviti gotong royong. Aktiviti yang paling kurang diadakan di surau-surau sekolah ialah majlis kenduri, kelas mentafsir al-Quran dan kelas menghafal al-Quran. Di samping itu, terdapat beberapa aktiviti-aktiviti lain yang diadakan di surau-surau sekolah seperti majlis bacaan Yassin dan juga tahlil, program sembahyang hajat khususnya apabila menjelang peperiksaan dan diskusi atau perbincangan kumpulan. Bagi aspek solat lima waktu, dapatan menunjukkan terdapat perbezaan di dalam kekerapan sembahyang lima waktu secara berjamaah di kalangan pelajar-pelajar di surau-surau sekolah mereka. Solat Zohor adalah sembahyang yang sering dilakukan secara berjamaah oleh pelajar-pelajar, diikuti oleh solat Maghrib, Isyak, dan Asar. Solat subuh adalah solat yang paling kurang dilakukan secara berjamaah di surau sekolah.

Guru-guru juga telah menyatakan aktiviti-aktiviti yang sering dijalankan seperti pembelajaran kelas Quran, amali solat, wuduk, PAFA, aktiviti-aktiviti ko-kurikulum, program ibadah dan kerohanian, program pembinaan insan, kaunseling dan sahsiah pelajar serta program-program lain yang bercorak keagamaan. Umumnya, pelbagai bentuk program yang diadakan di surau-surau sekolah.

5.3 Penglibatan warga sekolah dalam aktiviti surau sekolah

Salah satu elemen penting dalam penggunaan surau sekolah ialah penglibatan warga sekolah. Dapatan kajian menunjukkan kepelbagaian persepsi pelajar terhadap penglibatan warga sekolah di dalam aktiviti-aktiviti yang dijalankan oleh surau sekolah mereka. Penglibatan pelajar dan amat baik di mana mereka mempunyai min tertinggi diikuti oleh min guru-guru pendidikan Islam. Penglibatan guru-guru lain juga adalah baik dan begitu juga dengan kakitangan pentadbiran sekolah.

Namun, pada persepsi pelajar, penglibatan keseluruhan pengetua sekolah di dalam aktiviti yang dijalankan agak rendah. Begitu juga dengan penglibatan kakitangan sekolah dan PIBG. Malahan ramai diantara pelajar yang menyatakan tiada penglibatan dari masyarakat setempat di dalam aktiviti-aktiviti yang dijalankan oleh surau sekolah mereka.

6. RUMUSAN

Surau sekolah mempunyai peranan yang sangat penting khususnya di dalam proses pengajaran dan pengajaran Pendidikan Islam kerana ianya memantapkan dan mengukuhkan lagi pelaksanaan pengajaran dan pembelajaran Pendidikan Islam di kalangan para pelajar. Kemudahan yang disediakan oleh pihak sekolah di surau membolehkan pelajar-pelajar menunaikan tanggungjawab mereka sebagai seorang Islam di samping melaksanakan aktiviti-aktiviti keagamaan di sekolah. Surau sekolah perlu dijadikan sebagai “Makmal Pendidikan Rohani” dalam semua aktiviti yang berasaskan kurikulum atau ko-kurikulum. Pelbagai aktiviti lain seperti majlis bacaan Yaasin, tadarus al-Quran, sambutan hari kebesaran Islam dan sebagainya sering dijalankan di surau sekolah pada sepanjang tahun. Surau sekolah perlu dijadikan sebagai tempat yang paling tenteram, harmoni dan sesuai bagi pendidikan dan penyampaian ilmu agama ke arah membentuk sahsiah yang beriman, berilmu dan berakhlak mulia.

Secara umumnya, matlamat untuk menjadikan surau sebagai, tempat ibadat sembahyang untuk murid-murid, guru-guru dan kakitangan sekolah yang beragama Islam; tempat mengadakan latihan amali mengenai ibadat seperti mengambil wuduk, sembahyang, mandi mayat, bersuci dan lain-lain ibadat fardu ain; tempat latihan membaca al-Quran, bertadarus dan khatam al-Quran; tempat syarahan, ceramah dan kuliah agama terutama selepas sembahyang Maghrib dan Subuh bagi sekolah-sekolah yang berasrama; tempat mengadakan majlis-majlis hari kebesaran Islam seperti majlis Maulid Nabi, Israk Mikraj dan lain-lain; tempat sembahyang Jumaat jika diperlukan; adalah tercapai. Kebanyakan pelajar memberikan maklumbalas yang positif terhadap fungsinya dalam pengajaran dan pembelajaran pendidikan Islam. Namun, terdapat juga sebahagian kecil pelajar yang mempunyai persepsi yang tidak sama dengan kebanyakan pelajar-pelajar.

Selain itu, program-program yang diatur oleh pihak sekolah seperti program sembahyang berjemaah Zohor dan Asar, Program Khusus al-Quran dan Program Budaya Ilmu, Program amali solat dan aktiviti-aktiviti lain dapat dilaksanakan dengan baik di surau-sarau sekolah. Guru-guru Pendidikan Islam dapat melaksanakan Penilaian Perkara Asas Fardu Ain (PAFA) dengan lebih sempurna dengan kemudahan surau-sarau sekolah yang disediakan. Mereka juga boleh mengadakan penilaian pelaksanaan beristinjak, membersihkan diri, pakaian dan tempat dari najis, berwuduk, bertayammum, azan, ikamah, solat fardu dan solat jenazah di surau sekolah mereka. Surau-sarau sekolah dapat mengukuhkan aktiviti-aktiviti pengajaran dan pembelajaran Pendidikan Islam.

Namun begitu, terdapat beberapa aspek-aspek yang perlu diberi perhatian. Sebagai contoh, penglibatan dari pihak ibubapa, kakitangan sekolah dan pihak pengetua perlu dipertingkatkan lagi. Aktiviti surau walaupun telah memberi kesan yang positif kepada pelajar perlu dipertingkatkan lagi khususnya dari aspek kecergasan fizikal atau jasmani. Aktiviti-aktiviti yang berbentuk bukan ibadah khususiah perlu diperbanyakkan lagi seperti kem motivasi, ceramah akademik, kaunseling dan kerjaya, kelas perbincangan, perbincangan kumpulan, aktiviti-aktiviti kemasyarakata, kenduri, bacaan Yassin, kurban dan program gotong royong.

7. RUJUKAN

- Abu Zahari Abu Bakar. 1984. *Perkembangan Pendidikan Di Semenanjung Malaysia*. Kuala Lumpur: Fajar Bakti.
- Abdullah Jusoh. 1989. *Pengenalan Tamadun Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Pustaka
- Awang Had Salleh. 1980. *Pendidikan Ke Arah Perpaduan Sebuah Perspektif Sejarah*. Kuala Lumpur: Fajar Bakti.
- Babbie, E. 1986. *The Practice of Social Research*. California: Wadsworth Publishing Co.
- Bahagian Pendidikan Islam. 1988. *Aktiviti Ko-Kurikulum Pendidikan Islam dalam KBSM*. Kuala Lumpur: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- , 1989. *Pengurusan dan Teknik Dakwah Islamiah Sekolah-sekolah Rendah*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Pustaka.
- Burns, Roberts B. 2000. *Introduction to Research Methods*. London: Sage Publication.
- Bryman, A dan Cramer D. 1999. *Quantitative Data Analysis with SPSS Release 8 for Windows*. London: Routledge.
- Hassan Langgulung. 1997. *Pengenalan Tamadun Islam Dalam Pendidikan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Pustaka.
- Kementerian Pendidikan Malaysia. 1988. *Sukatan Pelajaran Sekolah Menengah Pendidikan Islam*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Pustaka.
- , 1994. *Panduan Penilaian Perkara Asas Fardu Ain*. Kuala Lumpur: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Lokman Ab. Rahman. 2000. *Imarah Masjid Masa Kini*. Melaka: Jabatan Agama Islam Melaka
- Lokman Ab. Rahman dan Musa Ahmad. 1996. *Penghantar Sains Pengurusan Masjid*. Melaka: Majlis Agama Islam Melaka.
- Mohd Yudof Din dan Azhana Abdul Mutalib. 1997. *Pemantapan Institusi Masjid*. Shah Alam: INMIND.
- Mohamad Tajuddin Mohamad Rasdi. 1998. *The Mosque as A Community Development Centre*. Skudai: Universiti Teknologi Malaysia.
- Rahman, Mawdudur. 1994. "A Holistic and Institutional Analysis of Islamic Education". *The American Journal of Islamic Social Sciences*. Vol. 11, No. 4. ms. 519-531.
- Pusat Perkembangan Kurikulum, 1991. *Kurikulum Bersepadu Sekolah Menengah*. Kuala Lumpur: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Zawawi Ahmad. 1996. *Sains Dalam Pendidikan Islam*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Pustaka.

Pekeliling/Surat Rasmi

Bahagian Pendidikan Islam, KP. 5206 / 12 / 5 / (17), 2 Mac 1989.

Pejabat Ketua Pengarah Pendidikan Malaysia, Surat Pekeliling Ihtisas Bil. 14/1998.

LAMPIRAN

JADUAL 1 :Jumlah sampel kajian untuk borang soal selidik dan temubual

No.	Jenis sekolah	Jumlah pelajar	Jumlah sekolah
1.	Sekolah menengah berasrama penuh (SMBP)	60	2 buah
2.	Sekolah menengah kebangsaan agama (SMKA)	88	3 buah
3.	Sekolah menengah teknik (SMT)	94	3 buah
4.	Sekolah menengah kebangsaan (SMK)	281	9 buah

Jadual 2 Penilaian tahap kualiti fizikal surau sekolah

KEMUDAHAN-KEMUDAHAN SURAU	<i>Tidak Memu-askan</i>	<i>Kurang Baik</i>	<i>Seder-hana</i>	<i>Baik</i>	<i>Sangat Baik</i>	<i>Tiada</i>
			1	8	2	8
<i>Mihrab</i>						
Mimbar				2	1	16
Wuduk lelaki		1	2	15		1
Wuduk wanita		1	2	13		3
Wuduk bersama				2		17
Tap air	1		3	14		1
Kolah			2	8		9
Perparitan			4	15		
Tandas			5	4	1	9
Lampu		1	1	15	2	
Kipas angin		1	1	14	3	
Alat pendingin hawa						19
Lantai mozek			1	6	3	9
Tingkap			1	16	2	
Pintu	1			16	2	
Pagar			1	7		11
Pintu pagar			1	6		12
Beranda				10	2	7
Pagar beranda				9	2	8
Karpet			2	13	1	3
Sejadah			4	13	2	
Rak buku		1	2	14	1	1
Rak kasut		1	1	8		9
Almari		1	5	11	1	1
Tabung derma			1	1	3	14
Al-Quran				14	5	
Buku agama			2	15	2	
Poster		1	1	14	3	
Pembesar suara			2	12	1	4
Papan kenyataan			3	15	1	
Tirai pemisah			3	9	3	4
Arah kiblat			1	7	1	10
Susunan peralatan			8	10	1	
Setor			2	8	1	8
Kain/Telekung			5	12		2
Jam dinding				15	2	2
Pen waktu solat				11		8
Dapur						19
Ruang pejabat			1	6		12

Jadual 3 Kekerapan aktiviti-aktiviti surau sekolah

Bil	Aktiviti-aktiviti	TP	SS	AK	K	S	MIN
1	Kelas Membaca al-Quran	78 14.9%	180 34.4%	75 14.3%	93 17.8%	97 18.5%	2.91
2	Kelas Mentafsir al-Quran	158 30.3%	210 40.2%	73 14.0%	51 9.8%	30 5.7%	2.21
3	Kelas Menghafal al-Quran	138 26.4%	177 33.8%	88 16.9%	76 14.6%	43 8.2%	2.44
4	Kelas Fardhu 'Ain (PAFA)	55 10.6%	135 26.1%	109 21.1%	111 21.5%	107 20.7%	3.16
5	Majlis Ibadat Korban	166 32.4%	129 25.2%	41 7.8%	63 12.3%	113 22.1%	2.66
6	Maal Hijrah	68 13.2%	105 20.1%	46 8.9%	95 18.4%	201 39.0%	3.60
7	Maulid Rasul	74 14.3%	83 16.1%	48 9.3%	94 18.2%	217 42.1%	3.58
8	Isra' Mikraj	104 20.3%	106 20.7%	49 9.6%	103 20.1%	150 29.3%	3.17
9	Nuzul al-Quran	121 23.8%	108 20.7%	54 10.6%	83 16.3%	143 28.1%	3.04
10	Majlis kenduri	264 53.4%	137 27.2%	48 9.7%	28 5.7%	17 3.4%	1.78
11	Gotong-Royong	17 3.3%	126 24.3%	100 19.3%	120 23.2%	155 29.9%	3.52

Jadual 4. Kekerapan solat waktu secara berjemaah di surau sekolah

Bil	Waktu	Ada	Peratusan
1	Subuh	216	41.5%
2	Zohor	370	71.0%
3	Asar	252	48.4%
4	Maghrib	274	52.6%
5	Isyak	267	51.3%

Jadual 5 Penglibatan warga sekolah dalam aktiviti-aktiviti surau sekolah

No	Item-item	TP	SS	AK	K	S	MIN
1	Pengetua Sekolah	73 14.0%	173 33.4%	92 17.8%	73 14.1%	107 20.5%	2.94
2	Kakitangan pentadbiran Sekolah	58 11.3%	152 29.6%	96 18.7%	103 19.7%	105 20.4%	3.09
3	Guru-guru Pendidikan Islam	2 0.4%	19 3.7%	57 11.0%	126 24.3%	314 60.6%	4.41
4	Guru-guru lain	14 2.7%	133 25.4%	148 28.3%	153 29.3%	71 13.6%	3.26
5	Kakitangan Sekolah	104 19.9%	233 44.6%	98 18.7%	57 10.9%	21 4.0%	2.33
6	PIBG	127 24.6%	241 46.6%	75 14.3%	49 9.4%	25 4.8%	2.23
7	Murid-Murid	1 0.2%	22 4.2%	46 8.9%	73 14.1%	376 72.6%	4.55
8	Masyarakat Setempat	219 42.3%	200 38.2%	58 11.2%	33 6.4%	5 1.5%	1.86